

Cilt 3 / Sayı 2 / Kış 2023

Araştırma Makalesi

Afşinli Halk Şairi Giryanî'nin Şiirlerinde Sosyal ve Siyasi Meselelerin İncelenmesi

Ayşenur Özdal

Gaziantep Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Türk Halk Bilimi Ana Bilim Dalı

ORCID: 0000-0002-8941-4503

aysenuozdal@hotmail.com

Özdal, Ayşenur. "Afşinli Halk Şairi Giryanî'nin Şiirlerinde Sosyal ve Siyasi Meselelerin İncelenmesi". *KÜN: Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi* 3.2 (Kış 2023): 41-54.

DOI: <https://doi.org/10.54281/kundergisi.34>.

Geliş Tarihi: 12.09.2023 / Kabul Tarihi: 02.11.2023 / Yayımlanma Tarihi: 29.12.2023

Bu çalışma Creative Commons Attribution 4.0 International License ile lisanslanmıştır.

Afşinli Halk Şairi Giryanî'nin Şiirlerinde Sosyal ve Siyasi Meselelerin İncelenmesi

Ayşenur Özdal

Özet

Halk şairi, âşık veya ozan olarak adlandırılan, halkın içinden gelen ve halkı anlatan sanatçıların icra ettiği âşıklık geleneği Türk kültüründe derin bir köke sahiptir ve Türk halk edebiyatının önemli bir parçasını teşkil etmektedir. Geleneğin temsilcileri eserleriyle toplumdaki sorunlara karşı eleştirel bir ses olmak, halkın duygu ve düşüncelerine sözcülük etmek, toplum kimliğini ve birliğini güçlendirmek ve kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak gibi fonksiyonlara sahiptir. Kökleri Orta Asya'ya dayanan âşıklık geleneği, günümüzde klasik icra ortamlarının yanı sıra internet ve diğer dijital ortamlar aracılığıyla yaşamaya devam etmektedir. Çağın gereksinimlerine göre dönüşüm geçiren bu gelenek 2009 senesinde UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî listesine kaydedilerek korunmaya layık bir değer olarak görülmüştür. Bunun neticesinde âşıklık geleneğinin korunmasına yönelik bilimsel çalışmaların ve faaliyetlerin arttığı gözlenmektedir. Bu çalışmada SOKÜM koruma faaliyetleri kapsamında âşıklık geleneğinin güncel bir değerini kayıt altına alarak muhafaza etmek hedeflenerek geleneğin temsilcilerinden Erol Boyunduruk'u tanıtmak ve halk şairinin eserlerinde toplumsal meselelerin nasıl yer aldığına dair bir değerlendirme yapmak amaçlanmıştır. Bu amaçla Giryanî mahlasını kullanan Afşinli halk şairi Erol Boyunduruk ile kişisel görüşme gerçekleştirilerek çalışmanın temel verileri elde edilmiştir. Bu verilere dayanarak çalışmada halk şairinin hayatı, geleneğe olan katkısı ve şiirlerinde yer alan sosyal ve siyasi meseleler ele alınmıştır. Erol Giryanî, âşıklık geleneğinin canlılığını sürdürdüğü Kahramanmaraş'ta sanatını icra eden tanınmış bir sanatçıdır. Kahramanmaraş Halk Ozanları Kültür ve Dayanışma Derneğinin faaliyetlerinde etkin olarak yer almaktadır. Ayrıca şehrinin ve ülkesinin insanların yaşamalarını kendi perspektifinden anlattığı eserlerini elektronik ortamdaki faaliyetleri ile de aktaran Giryanî, kültürel kimliğin hem yerel hem de ulusal boyutta taşınmasına katkı sağlamaktadır. Abdurrahim Karakoç'tan etkilenen şairin şiirlerinde doğduğu ve büyüdüğü köy olan Arıstıl'a duyduğu derin özlem, beşeri aşk ve toplumsal aksaklıklara yönelik eleştirilerin yoğun olarak işlendiği görülmüştür. Döneminin güncel sorunlarına da ayna tutan Erol Boyunduruk Soma maden faciası, Filistin'in siyasi sıkıntıları, Covid-19 salgını ve Kahramanmaraş depremi gibi önemli olayları eserlerinde işlemiştir.

Anahtar Sözcükler: halk şiiri, âşıklık geleneği, SOKÜM, Âşık Giryanî, Erol Boyunduruk

Abstract

Investigation of Social And Political Issues in the Poets of Giryanî, the Folk Poet of Afşin

The tradition of minstrelsy, performed by artists who come from the people and describe the people, called folk poets, minstrels or bards, has deep roots in Turkish culture and constitutes an important part of Turkish folk literature. Representatives of the tradition have functions such as being a critical voice against the problems in the society with their works, being a spokesperson for the feelings and thoughts of the people, strengthening the identity and unity of the society and ensuring the transfer of cultural heritage to future generations. The tradition of minstrelsy, which has its roots in Central Asia and continues to exist in Anatolia, continues to live today through the internet and other digital environments as well as classical performance environments. This tradition, which has transformed according to the needs of the age, was recorded in the UNESCO Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity in 2009 and was deemed a value worthy of protection. As a result of this, it is observed that scientific studies and activities for the protection of the minstrel tradition have increased. This study aims to introduce Erol Boyunduruk, one of the representatives of the tradition, in order to document and preserve a contemporary aspect of minstrelsy within the framework of SOKÜM (Safeguarding of Intangible Cultural Heritage) conservation efforts. To achieve this, a personal interview was conducted with Erol Boyunduruk, a minstrel from Kahramanmaraş who uses the aliases Giryanî and Erol Giryanî, to obtain the primary data for the study. Based on this data, the study examines the life of the minstrel, his contributions to the tradition, and the structural, rhythmic, and thematic elements of his poems. Erol Giryanî is a renowned artist who practices his craft in Kahramanmaraş, where the tradition of minstrelsy thrives. He actively participates in the activities of the Kahramanmaraş Folk Bards Culture and Solidarity Association. Moreover, Giryanî conveys his works, which depict the lives of the people of his city and country from his own perspective, through his activities in the digital realm. He contributes to the preservation and dissemination of cultural identity on both local and national levels. Influenced by Abdurrahim Karakoç, the poet's works prominently feature a profound longing for his native village, Aristil, where he was born and raised, as well as critiques of human love and societal issues. Furthermore, Erol Giryanî reflects the current challenges of his era by addressing significant events such as the Soma mining disaster, political troubles in Palestine, the Covid-19 pandemic, and the Kahramanmaraş earthquake in his works.

Keywords: folk poetry, minstrel tradition, SOKÜM, Âşık Giryanî, Erol Boyunduruk

Giriş

Toplumların kültürlerinin sanatsal ifade araçlarından biri de yazılı ve sözlü eserler olmuştur. Şairler ve yazarlar toplumsal olaylara duyarlılık göstererek eserleri aracılığıyla bu olayları dile getirmekte ve toplumu etkileyebilmektedir. Âşıklık geleneğinin temsilcilerinden olan halk şairleri de diğer sanatçılar gibi toplumun sesi olma ve toplumsal meseleleri dile

getirme görevini üstlenmişlerdir. Bu bağlamda âşıklık geleneğinin temsilcileri toplumun kolektif hafızasının bir parçası olarak kabul edilebilir¹

Âşıklık geleneğinin günümüzdeki temsilcilerinden Afşinli halk şairi Erol Boyunduruk'un eserleri de Türk halkının yaşadığı sosyal ve siyasi meselelere bir ayna tutmaktadır. Giryanî mahlasını kullanan sanatçı eserlerinde toplumun içinde bulunduğu koşulları, adaletsizlikleri ve haksızlıkları eleştirel bir dille aktarırken aynı zamanda vatan sevgisi, dürüstlük, doğruluk gibi erdemleri de yüceltmektedir. Bu çalışmada Erol Giryanî'nin eserlerindeki sosyal ve siyasi temaları incelemek amaçlanmıştır. Bu amaçla halk şairi ile gerçekleştirilen kişisel görüşmeler ile elde edilen veriler kullanılarak Giryanî'nin hayatı hakkında genel bir bilgi sunulmuş ardından kayıt altına alınan eserlerinde toplumsal ve siyasi meseleleri içeren şiirleri analiz edilmiştir. Buna göre sanatçının toplumun meselelerine duyarlılıkla yaklaştığı Soma maden faciası, Kahramanmaraş depremi, Sarıkamış harekâtı, 15 Temmuz darbe girişimi, Filistin halkının dramı, siyasi seçimler, geleneksel davranışlar ve dinî konular gibi temaları işlediği eserleriyle toplumun sosyal ve siyasi bilincini etkileyebilecek söylemlerinin olduğu görülmüştür.

Âşıklık Geleneği

Türkler, tarihte var olduklarının bilindiği M.Ö. 4. binden bu yana çok geniş coğrafyaya yayılmış bir millettir. Uzun tarihi serüven içerisinde çok geniş bir alanda varlık gösteren, çok çeşitli kültür ve dinin etkisinde kalmış olan Türklerin edebiyatını değerlendirmek oldukça zordur. Türk edebiyatını İslamiyet öncesi, İslamiyet sonrası ve Cumhuriyet Devri olarak üçe ayıran edebiyat tarihçileri, İslamiyet sonrasını da Divan ve Halk Edebiyatı olarak ayırmışlardır. Türk Halk Edebiyatı içinde yer alan Âşık Edebiyatı, millî edebiyat geleneğinin günümüzde hâlâ sürdüğü ve yeni eserler ürettiği bir parçası olarak kabul edilir (Günay 35-41).

Âşık edebiyatının özgün geleneğinin temelleri İslamiyet öncesi dönemde ozanlar tarafından atılmıştır (Sakaoğlu, Türk Saz Şiiri 282). Oğuzların "baksı" anlamında kullandığı "ozan" sözcüğü günümüzdeki âşıklara verilen eski bir sözcüktür. Ozanlar önceleri kutsal bir mahiyetle toplum içinde önemli yer işgal etmişlerdir. Daha sonraları hem Azerbaycan'da hem de Anadolu'da "ozan" sözcüğünün yerini "âşık" sözcüğü almıştır (Köprülü 70-72). Âşık edebiyatının Anadolu sahasındaki varlığı 16. yy.dan günümüze kadar izlenebilmektedir (Düzgün 283). İslamiyet'ten önceki ozan-baksı geleneğinin tasavvuf düşüncesi ve Osmanlı yaşam şekliyle birleşmesinden âşık edebiyatı doğmuştur. Daha önce dini-tasavvufi halk edebiyatı olarak ilerleyen Türk edebiyatı 15. yy. sonlarından itibaren sosyal ve siyasi sebeplerden dolayı yeni bir oluşuma girerek âşık edebiyatı olarak şekillenmiştir. Burada kutsallıktan arınma, kültürel değişim ve yerleşik düzen etkili olmuştur (Artun, Âşık Edebiyatı Metin... 2). "Âşıklık geleneği" olarak adlandırılan âşık sanatı içinde "saz çalma / ezgi eşliğinde söyleme" (Durbilmez, Âşıklık Geleneklerinde Saz 148-158), "rüya motifi" (Günay, 2021), "atışma" (Durbilmez, Âşık Hasretî'nin Atışma...), "tarih bildirme" (Durbilmez, Tarihî Olay-Edebi... 87-105; Durbilmez, Tarihî Gerçeklerin Âşık... 173-193), vd. gibi gelenekler bulunmaktadır. Âşık edebiyatının temsilcisi olan âşık, saz ile veya saz olmadan, doğaçlama veya yazarak şiir söyleyen, bu gelenek etrafında sanatını icra eden kimsedir (Artun, Âşıklık Geleneği ve... 1). Âşık edebiyatının temsilcileri ozan, âşık, saz şairi ve halk şairi gibi

¹ Âşık edebiyatı ve âşıklık geleneği hakkında geniş bilgi için bkz. Oğuz; Artun, Günümüzde Adana Âşıklık...; Durbilmez, Taşpınarlı Halk Şairleri; Çobanoğlu; Durbilmez, Âşık Edebiyatında Şiir...; Günay, Fidan.

sözcüklerle ifade edilmiştir. Bu terimlerin neyi karşıladığı ile ilgili farklı görüşler ortaya konmuştur. Bu konuda Sakaoğlu (Ozan, Âşık, Saz... 247-251) saz şiiri alanında eser veren ve çeşitli yönleriyle birbirlerinden ayrılan sanatçıları "âşık" adı altında birleştirmeyi ancak bu şairlere farklı özelliklerine göre ikinci bir ad vermeyi teklif etmiştir.

Âşıklık geleneği diğer bütün geleneklerde olduğu gibi sosyal ve kültürel değişimlere adapte olarak güncellenmektedir. Bu güncellenme sürecinde gelenek, hem yeni işlevler kazanır hem de var olan işlevlerini devam ettirir. Âşıklar da güncellenmenin ve yenilenmenin gerekliliğini, aksi takdirde geleneğin canlılığını kaybedeceğini bilmektedirler. Günümüzde âşıklar yeni neslin ilgisizliğinden şikâyet etmektedir. Bunun yerine gençlerin beğenisini yakalayıp halkın kültürel durumuna uygun bir davranış gösterilmelidir (Artun, Günümüzde Yaşayan Âşıklık... 456) Günümüzde radyo, sinema, televizyon ve internet gibi medya teknolojilerinin son derece geliştiği ve her yaşta insanın bu dijital araçları kullandığı apaçık bir gerçektir. Âşıklık geleneği için geçtiğimiz yarım yüzyıllık süreçte medyanın olumlu ve olumsuz sonuçları olduğu görülmektedir. Değişen icra ortamı ve usta-çırak ilişkisinin kesintiye uğraması olumsuzluklardan bazılarıdır. Diğer yandan yerel-ulusal-uluslararası boyutta âşıkların tanınırlığının sağlanması, âşıklara ekonomik kazanç sunması olumlu sonuçlardandır (Fidan 359).

Giryanî'nin Hayatı, Sanatı ve Eserleri

Erol Boyunduruk 11 Kasım 1963 tarihinde Kahramanmaraş Afşin ilçesine bağlı Arıstıl (Bakraç) Köyü'nde doğmuştur. Dört çocuklu bir ailenin ilk çocuğu olan Boyunduruk, babasını henüz çocukluk çağındayken kaybetmiştir. Babasının ölümünden sonra annesi, yaşam şartlarının zor olması sebebiyle yeniden evlenmiştir. Kız kardeşi, evlenen annesi ile birlikte kalmış, iki erkek kardeşi Çocuk Esirgeme Kurumu'na verilmiştir. Erol Boyunduruk ise amcasının yanına yerleştirilmiştir. Erol Boyunduruk, ilkokulu bitirdikten sonra eğitimine devam etmemiş bir süre çeşitli işlerde çalışmış, ardından 1985 senesinde askere giderek Kırklareli Lüleburgaz'da vatanî görevini yaptıktan sonra memleketine dönmüştür. Boyunduruk, 1986'da Afşin'de kurulan termik santralde işe girmiş ve aynı sene evlenmiştir.

Afşin'de termik santralin kurulmadığı tarihlerde bölge insanları geçimlerini sağlamak için yaz aylarında Çukurova, Aydın-Söke gibi bölgelerde pamuk işçiliğine giderken Erol Boyunduruk'un babası hastalıkları dolayısıyla Arıstıl'ın bağlarında bekçilik yapmıştır. 1976 senesinde henüz 13 yaşındayken babasını kaybetmesi duygu dünyasında her zaman bir boşluk oluşturmuş şiirlerinde "Bıyıklım" olarak hitap ettiği babasına hasretle seslenmiştir:

Erol Giryanî'yim ağlar gözlerim
Hasretini yüreğimde gizlerim
Senelerdir Bıyıklımı özlerim
Geri getirmeyen yıllara küstüm

Gidenler gelmiyor divane aklım
Mazide çürüdü hatıram saklım
Beklerim yolunu gelmez Bıyıklım
Hasreti özleme dürdüm durnalar

Şairliğe çok küçük yaşlardan beri ilgi duyan Giryanî, henüz 15-16 yaşlarındayken eline geçen az parayla Kerem, Karacaoğlan, Leyla ile Mecnun, Tahir ile Zöhre'nin kitaplarını alıp okumuştur. Ahmet emmim dediği kuzeni Ahmet Aydın da kendisi gibi şair ruhludur, zaman

zaman onun şiir defterlerini alıp okumuş ve ondan ilham almıştır. Ardından “Ondan daha büyük şairdi” diye ifade ettiği Osman Konak’la tanışmış ve çok etkilenmiştir. Giryanî sonraları Kul Hamit’in şiirlerini söylemiş ve daha sonra Abdurrahim Karakoç’un şiirleri ile tanışmıştır. Karakoç’a olan hayranlığını Erol Boyunduruk şöyle anlatmaktadır:

“İlk hocam Ahmet amcamdır. Sonra Osman Konak’la tanıştım, baktım onun şairliği amcamdan daha iyidir o zaman şairlik böyle bir şey demek ki dedim. Daha sonra Abdurrahim Karakoç’un şiirleriyle tanışınca herkes solda sıfır kaldı. Karacaoğlan da Kerem de... Karakoç gerçekten benim için aşılmaz bir dağdır.”

Halk şairinin Karakoç’a olan sevgisi şiirlerinde de yer bulmuştur. Erol Boyunduruk döneminde gördüğü aksaklıkları taşlamalarında dile getirmiş ve bu eserlerde adeta Karakoç’la dertleşmiştir:

Karakoç’a Mektup

Yine kedilere sirke içirdik Balıklar
kavağa çıktı Karakoç Öküzlere
kanat taktık uçurduk Camızlar
kusura baktı Karakoç

Maymunlar tezgâhta halı dokuyor
Soğulcanlar yılanları sokuyor
Çakallar aslana meydan okuyor
Sincaplar ormanı yaktı Karakoç

Ensesi kalınlar geçti köşeye
Korkumuzdan kavak deriz meşeye
Eyvallah ederiz beye paşaya
Dostlar sırtımıza çıktı Karakoç

Umut Kaf dağının ardında kaldı
Goriller ramazan davulu çaldı
Biberler şekerin yerini aldı
Torbadaki tuzlar koktu Karakoç

Kediler üleşti aldı köpekten
Kaplanlara yal bişirdik kepekten
Kırpilerin tikenleri ipekten
Tavşanların tüyü oktu Karakoç

Koyunlar kurtların bastı evini
Korkuttular yedi dağın devini
Kargalar şahinin aldı avını
Kartallar seyredip baktı Karakoç

Aklımızda acabalar belkiler
Hayal oldu hürriyetler ülküler
Tazıları kovaladı tilkiler
Delikten deliğe dıktı Karakoç

Baksana samana kazığı çaktık
Hayal dünyamızda merihe çıktık
Suları ıslattık alevi yaktık
Bizim hünerimiz çoktu Karakoç

Güller zakkum oldu bülbüller canı
Mehmet'e gülüyor Maykilla Coni
Eğer soruyorsan Erol Giryanî
Osandı canından bıktı Karakoç

Boyunduruk ilk eserlerini "Yetimî" mahlası ile vermiştir. Aynı mahlasa sahip çok fazla şair olduğu gerekçesiyle sonra "Mervanî" mahlasını kullanmıştır. Bu mahlas çeşitli çevrelerce çok eleştirildiğinden yaklaşık otuz senedir şiirlerinde kullandığı Giryanî mahlasını kendini tanımladığını düşünerek tercih etmiştir². Bugün hala Afşin'de yaşamını sürdüren halk şairi, Kahramanmaraş Halk Ozanları Kültür ve Dayanışma Derneği'nin faaliyetlerinde etkin olarak yer almaktadır. Kendisi de bir süre Afşin Halk Ozanları Derneği'nin ikinci başkanlığında bulunmuştur. Günümüzde geleneksel icra ortamlarının yanı sıra elektronik ortamdaki şiir sayfalarında, çeşitli video kanallarında, yerel ve ulusal kanallardaki programlarda eserlerini paylaşmaktadır.

Giryanî'nin yüz elliden fazla şiiri mevcuttur. Bu şiirlere kendisiyle yapılan kişisel görüşmeler ile ulaşılmış ve şiirler kayıt altına alınarak incelenmiştir. Eserlerinde memleket sevgisi, aşk, tabiat, geçmişe özlem, zamandan şikâyet temalarını yoğun olarak işleyen halk şairi hakkında kapsamlı bir çalışmaya ulaşılmamıştır. "Günümüz Kahramanmaraş Âşıkları" başlıklı kitapta kendisine bir bölüm tahsis edilen halk şairinin yaşamı hakkında genel bilgiler ve altı şiiri yer almaktadır (Boyunduruk ve diğer, 199-205). Ayrıca şair bazı dijital platformlarda eserlerini paylaşarak ilgililerle buluşmaktadır.

Giryanî'nin Sosyal ve Siyasi Meseleler Hakkındaki Görüş ve Eleştirilerinin Şiirlerine Yansıması³

Toplumların şekillenmesinde sanatın etkisi bilinen bir gerçektir. Sanatçılar, eserleri aracılığıyla toplumsal meselelere duyarlılık gösterir ve zaman zaman sosyal ve siyasi aktivizmde önemli roller üstlenirler. Bu bağlamda, halk şairinin eserleri, toplumun nabzını tutan, halkın sesine tercüman olan ve dönemin siyasi olaylarına duyarlılıkla yaklaşan önemli bir araç haline gelir. Halk şairi, eserlerinde toplumsal adalet arayışını, eşitsizliklerin eleştirisini, halkın günlük yaşam mücadelesini ve haksızlıklara karşı tepkisini yansıtan dizeler kaleme alır. Bu çalışmada Giryanî'nin şiirlerinde sosyal ve siyasi aktivizmin izi sürülmüştür. Şairin toplumsal duyarlılığı, siyasi görüşleri ve toplum üzerindeki etkileri incelenirken, eserlerinin toplumun dönüşüm süreçlerine nasıl katkı sağladığını ve insanların kolektif

² Mahlas geleneği hakkında geniş bilgi için bkz. Durbilmez, Türk Kültüründe Abdallar... 54-67; Durbilmez, Renk Adına Bağlı... 30-44.

³ Halk şairinin şiirleri kendisiyle mülakat yöntemiyle gerçekleştirilen derlemede kayıt altına alınmıştır.

bilincini nasıl şekillendirdiği anlamaya çalışılmıştır. Bu yolla sanatın toplum üzerindeki etkisi incelenmiştir.

Giryani, eserlerinin bir kısmında vatan ve millet sevgisini vurgulayarak toplumsal ve siyasi meselelere dair nasıl bir düşünce içinde olduğunu aktarmıştır. Bu şiirlerden biri olan “Kurban Adadım” adlı eserinde şairin vatanı için her türlü fedakârlığa hazır olduğu görülmektedir. Şiirde toplum sorunlarına karşı duyarlılığı ve toplum bilincini oluşturma gayreti görülmektedir;

...

Kıymetli efendim benim sayınım
Bu millete hiç olmadı oyunum Hayal
yaylasında yaylar koyunum Yozumu
vatana kurban adadım

Ağlarım gözlerim tarihe dalar
Ümmetin feryadı uykumu böler
Tellerim cephede Köroğlu çalar
Sazımı vatana kurban adadım

Döküldü dişlerim ağardı saçım
Anladım bu yurdu sevmekmiş suçum
Yürekten yanarım Türkiye’ m için
Közümü vatana kurban adadım

Düşerim toprağa bir gün çürürüm
Millet için erim erim eririm
Kartalı şahini hepsin veririm
Bazımı vatana kurban adadım

....

Giryani’nin 1985 senesinde işe girdiği ve 2019 senesinde emekli olarak ayrıldığı termik santral bölge insanına iş imkânı sunmuştur. Bununla beraber Afşin-Elbistan Termik santrallerinin doğayı tahrip ettiği, çevre kirliliğine sebep olduğu ve insan sağlığını olumsuz etkilediği bu durumdan bölge insanının şikâyetçi olduğu yapılan çalışmalarla görülmüştür (Akbay ve Bilgiç 1595-1596). Boyunduruk, 33 sene görev yaptığı kurumun ekmeğini yediği için minnet duyduğunu belirtmiştir ancak yeterli teknik tedbirin alınmaması sebebiyle santralin çevreye olan zararını “Termik” adındaki eserinde dile getirmiştir:

...

Sarardı çiçekler buruştu geçti
Kanser hastaları ölümü seçti
Kovanlar boşaldı arılar uçtu
Ballarıma külün yağıyor termik

İmdat diyor devlet niçin gelmiyor
Yüce meclis halimizi bilmiyor
Sarı sazım ötmez oldu çalmıyor
Tellerime külün yağıyor termik

Her gün üç beş ölü artık sayamam
Kül kokuyor tarhanayı yiyemem
Koparmaya koklamaya kıyamam
Güllerime külün yağıyor termik

Giryanî halk için koşar yorulmaz
Akar gözyaşlarım artık durulmaz
Duman çöktü Arıstılım görülmez
Ellerime külün yağıyor termik

Erol Boyunduruk ideolojik görüşünü “milliyetçi, muhafazakâr, alperen ruhlu ve ümmetçi” olarak tanımlamaktadır. Yahudilere karşı olumsuz duygular besleyen Giryanî, Filistin Dramı adlı eserde Filistin’in yaşadığı zorluklar, acılar ve haksızlıklara dikkat çekerek “geliriz bir gün” ayağıyla toplumsal ve siyasi değişime katılma isteğini, bölge halkının haklarının korunması için mücadele etme arzusunu dile getirmektedir;

...
Tüküreyim o melunun tipine
Selam durma rütbesine kepine
Tespîh olup Yahudî'nin ipine
Dizilme Filistin geliriz bir gün
Elbette öcünü alırsız bir gün

Yıllardır bulanık akarsın durul
Öfkelen satılmış araba darıl
Sabreyle manevi örtüye sarıl
Sezilme Kudüs'üm geliriz bir gün
Elbette öcünü alırsız bir gün

Şaron'lar aş erer kana kokuya
Can emanet eden taşa çakıya
Sarılp kenetlen sıkı sıkıya
Bozulma Filistin geliriz bir gün
Elbette öcünü alırsız bir gün

Biliyorum seni hayli yorarlar
Kıptilerin tarağıyla tararlar
Temelini deşip sandık ararlar
Kazılma Kudüs'üm geliriz bir gün
Elbette öcünü alırsız bir gün

...
Halk şairi, “Bizim Adaylar” adlı şiirinde siyasi adayları eleştirerek onların sorumsuz ve şüpheli bulduğu davranışlarını dile getirmektedir. Adayların toplumun gerçek ihtiyaçlarına odaklanmaktan ziyade kişisel çıkarlarını ön planda tutması şiirde tenkit edilen sosyal ve siyasi sorunların bir yansıması olarak görülmektedir. Giryanî'nin bu eseriyle halkın bilincini artırmayı ve toplumsal değişimi teşvik etmeyi arzuladığı anlaşılmaktadır;

...
Kazan demez dibim kara
İşleri hep dalavere
Yalan lafa palavara
Katıyor bizim adaylar

Kimi der şanslıdır falım
Kimi der cömerttir elim
Mitinglerde kuru çalım
Satıyor bizim adaylar

Palamut sanarlar çamı
Boş lafınan yüzmez gemi
Aynı yumşak diken gibi
Batıyor bizim adaylar

Devlet malını çalarak
Der Giryanî yer bilerek
Kazanınca yan gelerek
Yatıyor bizim adaylar

13 Mayıs 2014 tarihinde Manisa'nın Soma ilçesinde kömür madeninde vardiya değişimi sırasında meydana gelen patlamayla oluşan yangın sebebiyle üç yüz bir madencinin hayatını kaybettiği facia Türkiye'nin yakın tarihte yaşadığı acı olaylardan biridir. Halkın yaşadığı sosyal ve siyasi olayları ve bunların insanlarda oluşturduğu duyguları aktaran halk şairi Erol Giryanî Soma maden faciasını da ağıt türündeki eserinde dile getirmiştir. "Soma Maden Şehitlerine Ağıt" adlı eserinde Giryanî, madencilerin çalıştığı zor koşulları ve madende ölenlerin acılarını dile getirerek sosyal adaletsizliğe yönelik bakış açısını ortaya koymaktadır;

Bekledi insanlar ocak başında
Tükendi umutlar bitti somada
Ağlaşır analar eli döşünde
Toplandı baykuşlar eli Soma'da
Kimi cansız yata kimi komada

Kadir Mevla'm bu dert hayli zor imiş
Koca dünya emekçiye dar imiş
Kaderde madende ölmek var imiş
Azrail kaşını çattı Soma'da
Kimi dünden ölmüş kimi komada

Ecel şerbetin erken içtiler
Bu dünyadan toplu halde göçtüler
Sonsuz bir âleme yelken açtılar
Talih gemileri battı Soma'da
Kimi hakka teslim oldu kimi komada

Ağladık çırpındık kendimiz yorduk
Kanayan yarayı sabırla sardık
Üç yüz bir cananı toprağa verdik
Gencecik bedenler yattı Soma'da
Kimi zor kurtuldu kimi komada

Yakarım ağıdı size hüznle

Ah çekerim yüreğime özümle
Kendim Afşin'deyim gönlüm sizinle
Kavruldu Giryanî tüttü Soma'da
Kimi baygın yatar kimi komada

Kafkasya cephesi, Birinci Dünya Savaşı'nın önemli muharebe meydanlarından biri olarak bilinir. Bu cephe, özellikle Türk ordusu için ağır kayıplara neden olan ve büyük bir felakete sonuçlanan Sarıkamış harekâtı veya faciası ile hatırlanmaktadır (Keleşyılmaz 277). Yapılan çalışmalarla gerçekte daha az şehit verildiği anlaşılrsa da toplumun genel bilgisi facianın sonucunda doksan bin şehit verildiği yönündedir (Kanal 111). Giryanî de "Sarıkamış Faciası" adlı şiirinde bu tarihî olayı kaleme almıştır. Şair şiirinde askerlerin çektiği zorlukları aktararak toplumsal duyarlılığı artırmaktadır. Ayrıca bu şiirde şehit sayısı, facianın nasıl gerçekleştiği, bölgenin coğrafi şartları ve yer isimlerinin anılmasıyla sözlü tarihin oluştuğu görülmektedir;

Doksan bin askeri doksan yıl önce
Yuttun Sarıkamış karnın doydu mu?
Aş mı eriyordun bu kadar gence
Dattın Sarıkamış karnın doydu mu?

Sönmüştü soğuktan gözlerin ferri
Yitirdik tipide subayı eri
Hile yaptın oyun bilmez neferi
Uttun Sarıkamış karnın doydu mu?

Kimisi Mehmet'ti kimisi Ali
Birçoğu hastaydı perişan hali
Garip Mehmetçiği köle misali Sattın
Sarıkamış karnın doydu mu?

Der Giryanî Soğanlı'yı bilemek
Bilsek bile kara kışta gelemek
Arasak da Mehmedimi bulamak
Nettin Sarıkamış karnın doydu mu?

...

15 Temmuz 2016 tarihinde gece saatlerinde İstanbul ve Ankara'da caddelerde tankların ortaya çıkması ve İstanbul Boğaziçi Köprüsü'nün askeri araçlarla trafiğe kapalı hale getirilmesiyle bir darbe girişiminde bulunulmuş, cumhurbaşkanının çağrısıyla direniş gösteren halk bu darbe girişimini başarısız kılmıştır (Alkan 254). Giryanî bu başkaldırı teşebbüsünü dile getirdiği şiirinde ihanet vurgusuyla benzer olayların tarihte daha önce de meydana geldiğini aktarmakta ve bu siyasi olayın kendine göre sebeplerini işleyerek 15 Temmuz darbe girişimini protesto etmektedir;

Yeni değil bu darbenin planı
Üç yüz sene bir geriye git hele
Koynumuzda beslemişiz yılanı
Kuyruğundan kafasından tut hele

Sinsi oyun kurulmuştu Köln'de
Ölüm fermanımız gâvur dölünde
Şeyh oldu Lawrence'ler Arap çölünde
Böyle kalles münafiği at hele

...

İnsanların yaşamlarında önemli rol oynayan, ötekinin takdirini ve saygısını kazanmayı sağlayan bir olgu olan dinî inançların bazı şahıslar ve çevrelerce kişisel hırsları ve çıkarları temin etmeyi sağlayan bir araç olarak kullanıldığı toplum tarafından bilinen bir durumdur. Dinî söylem ve görünüşler altında gizlenen kimseler gerçek düşünce ve değerlerini gizleyerek toplumda güvenilir bir imaj çizmekte dinî referanslarla yapılan hileli işlerde, usulsüzlüklerde veya ahlak dışı tutumlarda bulunabilmektedir. Giryanî, toplumda bu özellikleri gösteren zâkir, hoca gibi unvanlara sahip bazı insanları teşhir ederek onların ikiyüzlü davranışlarıyla şiirleri aracılığıyla mücadele etmektedir;

Ne ahlak ne terbiye
Edep bilmez deli hoca
Aklını koymuş torbaya
Hasır sanar çulu hoca

...

Giryanî'ye danışıyor
Temmuz ayında üşüyor
Sapık sapık konuşuyor
Hakkın asi kulu hoca

Telli kuran deme saza
Yoldan çıkma sapık zakir
Yersin lokma doymam aza
Ağzın yüzün köpük zakir

...

Dışın kızıl için ala
Git başıma olma bela Bir
yol aynaya bakala Kirli
sakal yapık zakir

Kasım 2019'da Çin'in Hubei bölgesindeki Vuhan'dan tüm dünyaya kısa sürede yayılan Covid-19 salgını ile Türkiye'de sosyal yaşam büyük ölçüde etkilenmiştir. Bu süreçte âşıklar salgına kayıtlı kalmamış, salgına dair gözlem ve deneyimlerini eserlerinde dile getirmişlerdir (Gürçayır Teke 16). Erol Giryanî bu salgını dile getirdiği şiirinde hastalığın bulaşıcılığına vurgu yaparak insanların birbirinden uzaklaşmasını ve izolasyonu anlatmış ve doğanın da bu durumdan etkilendiğini ifade etmiştir;

Erken açtı erken soldu
Güllere virüs bulaştı
Bizim çocuklara noldu
Döllere virüs bulaştı

Basit bir hastalık dendi
Ahmak olan buna kandı
Hep balıklar zehirlendi
Göllere virüs bulaştı

Sular bile durgun akar
İvezler yılanı sokar
Ayırmıyor evli bekâr
Dullara virüs bulaştı

Hep insanlar oldu naçar
Kuşlar bile ayrı uçar
Mecnun Leyla'sından kaçır
Çöllere virüs bulaştı

...

6 Şubat 2023 tarihinde merkez üssü Kahramanmaraş olarak belirtilen iki büyük deprem yaşanmış, bu depremler Türkiye'nin güneydoğusundaki on bir ilde çok büyük can ve mal kaybına sebep olmuştur. Tüm Türkiye'nin etkilendiği bu trajik felaketi âşıklar eserlerinde sanatsal bir ifadeyle dile getirmişlerdir (Özdal 403). Giryanî de bu felaketi yaşayan bir depremzede olarak halkın yaşadıklarına yakından şahit olmuş ve asrın felaketi olarak nitelendirilen depremleri şiirinde aktarmıştır;

....

Haber alamadım yarenden dosttan
Kurtulmaz başımız beladan yastan
Yerle yeksan oldu Afşin Elbistan
Deprem yedi nokta üstü Afşinim

Yıkıldı yuvalar baykuşlar öttü
Tükendi umutlar hayaller bitti
Ekşitti yüzünü kaşların çattı
Azrail suratın astı Afşinim

....

Depremi sezince köpekler havlar
Buna dayanamaz olsa da devler
Yıkıldı binalar saraylar evler
Kolonlar sineye bastı Afşinim

Ayrılık gemisi geldi rıhtıma
Ağlayıp dururum kara bahtıma
Felek hançerini vurdu sırtıma
Deldirdi Giryanî postu Afşinim

Sonuç

Sözlü gelenek içinde kültürel unsurların kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan âşıklar, sosyal ve siyasi konuları, gündelik yaşam detaylarını ve toplumu etkileyen olayları şiirleri aracılığıyla kayıt altına almakta ve aktarmaktadırlar. Âşıklar günümüzde sadece sözlü kültür geleneğine bağlı kalmayıp elektronik medya gibi geniş kitlelere ulaşabilecekleri platformlarda da etkin bir şekilde faaliyet göstermektedirler. Âşıklık geleneğinin sosyo-kültürel meseleleri aktarmadaki işlevi bu çalışmada Afşin'li halk şairi Giryanî'nin şiirleri üzerinden değerlendirilmiştir.

Eserlerinde Giryanî mahlasını kullanan Erol Boyunduruk, 11 Kasım 1963 tarihinde Kahramanmaraş'ın Afşin ilçesine bağlı Arıstıl (Bakraç) Köyü'nde doğmuştur. Dört çocuklu bir ailenin ilk çocuğu olarak büyüyen Boyunduruk, çocuk yaşta babasını kaybedip annesinin yeniden evlenmesi sonucu amcasının yanına yerleştirilmiştir. İlkokul eğitimini tamamladıktan sonra çeşitli işlerde çalışmış ve askerlik görevini yerine getirdikten sonra Afşin'de bir termik santralde işe girmiştir. Çocuk yaşlarda şiire ilgisi beliren Giryanî, Türk halk edebiyatının önemli sanatçılarından ilham almış ve kendi şiirlerini yazmıştır. Şiirlerinde memleket sevgisini ve beşerî aşkı sıklıkla işleyen halk şairi ayrıca toplumsal meselelere, vatan ve millet sevgisine, adalet arayışına ve çevresel duyarlılığa da vurgu yapmıştır. Giryanî, hala Afşin'de yaşamını sürdürmektedir.

Bu çalışma, Erol Giryanî'nin eserlerindeki sosyal ve siyasi meselelere olan duyarlılığını seçilen şiirlerinden hareketle incelemeyi amaçlamıştır. Âşıklık geleneğinin günümüzdeki temsilcilerinden biri olan Giryanî'nin şiirlerinde toplumun nabzını tuttuğu, halkın sesine tercüman olduğu ve dönemin siyasi olaylarına duyarlılıkla yaklaştığı görülmüştür. Halk şairi dini inançlar, politika ve toplumsal meselelerle ilgili görüşlerini yansıttığı eserlerinde toplumda farkındalık oluşturarak harekete geçmeyi teşvik etmektedir.

Kaynakça

- Akbay, Cuma ve Abdalbaki Bilgiç. "Afşin ve Elbistan İlçelerinde Toplumun Termik Santrallerin Çevreye ve İnsan Sağlığına Etkileri Konusundaki Görüşleri". *KSÜ Tarım ve Doğa Dergisi*. 23.6 (2020): 1587-1597.
- Alkan, Haluk. "15 Temmuz'u Anlamak: Parametreler ve Sonuçlar". *Bilgi* 79 (2016): 253-272.
- Artun, Erman. *Günümüzde Adana Âşıklık Geleneği (1966-1996) ve Âşık Feymanî*. Adana: İl Kültür Müdürlüğü, 1996.
- Artun, Erman. *Âşık Edebiyatı Metin Tahlilleri*. Adana: Karahan Kitabevi, 2011
- Artun, Erman. "Günümüzde Yaşayan Âşıklık Geleneği Üzerine Düşünceler". *Prof. Dr. Mine Mengi adına Türkoloji Sempozyumu* Adana: Çukurova Üniversitesi, 20-22 Ekim 2011.
- Artun, Erman. *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*. Adana: Karahan Kitabevi, 2021.
- Boyunduruk, Adnan ve diğer. *Günümüz Kahramanmaraş Âşıkları*. İstanbul: Matbaafix-Arma Basım, 2021.
- Çobanoğlu, Özkul. *Âşık Tarzı Edebiyat Geleneği ve İstanbul*. İstanbul: 3F Yayınları, 2007.
- Durbilmez, Bayram. *Taşınarlı Halk Şairleri*. Kayseri: Geçit Yayınları, 1998.
- Durbilmez, Bayram. "Tarihî Olay-Edebî Metin İlişkileri Bağlamında Kıbrıs Konulu Âşık Tarzı Şiirler Üzerine Bir Değerlendirme". *Proceedings of the Third International Congress for*

- Cyprus Studies, Volume:2 Linguistics & Literature*. Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları, (2000): 87-105.
- Durbilmez, Bayram. "Türk Kültüründe Abdallar ve Abdal Mahlaslı Halk Şairleri". *Yol / Bilim, Kültür, Araştırma* 18 (2002): 54-67.
- Durbilmez, Bayram. "Renk Adına Bağlı Mahlaslar ve Karacaoğlan Mahlaslı Halk Şairleri". *Doğumunun 400. Yılında Uluslararası Karacaoğlan Sempozyumu*, (Hzl. Kudret Ünal), Tarsus, Eylül (2007): 30-44.
- Durbilmez, Bayram "Âşıklık Geleneğinde Saz". *Millî Folklor* 11. 85 (2010): 148-158.
- Durbilmez, Bayram. "Tarihî Gerçeklerin Âşık Edebiyatına Yansıması Bağlamında Türk Mukavemet Teşkilatı ve Kıbrıs Mücahitleri". *Folklor/Edebiyat* 76 (2013): 173-193.
- Durbilmez, Bayram. *Âşık Hasretî'nin Atışma Sanatı Üzerine Bir İnceleme*. Ankara: Lâçin Yayınları, 2016.
- Durbilmez, Bayram. *Âşık Edebiyatında Şiir Sanatı-Hasretî'den Örneklerle-*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2020
- Düzgün, Dilaver "Âşık Edebiyatı". *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı* içinde Ed., M. Öcal Oğuz. Ankara: Akçağ Yayınları, 2010.
- Fidan, Süleyman. *Âşıklık Geleneği ve Medya Endüstrisi*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2021.
- Günay, Umay. *Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2021.
- Gürçayır Teke, Selcan. "Gerçek Ozan Kimdir Diye Sorarsan/Çağına Tanıklık Eden Kişidir: Âşıkların Toplumsal Rollerini Açısından Koronavirüs Konulu Şiirleri". *Millî Folklor* 16.127 (2020): 5-17
- Kanal, Hümmet. "Sarıkamış Harekâtı Esnasında Cephede Yaşananlar ve Anadolu'ya Etkileri". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 54.2 (2014): 87-114.
- Keleşyılmaz, Vahdet. "Kafkas Harekâtının Perde Arkası". *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 11. 11 (2000): 277-304.
- Köprülü, Fuat. *Edebiyat Araştırmaları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1986.
- Oğuz, M. Öcal. *Yozgat'ta Halk Şairliğinin Dünü ve Bugünü*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1994.
- Özdal, Ayşenur. "06 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi Ağıt-Destanlarının İşlevsel Analizi". *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 11 (2023): 390-406.
- Sakaoğlu, Saim. "Ozan, Âşık, Saz Şairi ve Halk Şairi Kavramları Üzerine". *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri I Genel Konular*, (1986): 247-251, Ankara.
- Sakaoğlu, Saim. "Türk Saz Şiiri" *Türk Dünyası El Kitabı* 3. Cilt içinde. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1992.